

 C A P U T XIII.

*De templis & aulis Principum Veteris VIENNÆ dubia
enodantur.*

Oportebat quidem seorsim aularum, & templorum notitiam dare; sed quoniam nimium inter se implicata sunt, commode separari haud poterant.

Ante regimen Habsburgicorum Principum ex hæcenus allatis constat VIENNÆ, & in moderno suburbiorum ambitu jam stetisse Ecclesias S. JOANNIS Baptistæ ad Alsam, S. RUPERTI, S. PETRI, B. V. in Litore, S. PANCRATII, S. JACOBI in HÜLBEN, S. STEPHANI, B. V. ad Scotos, ad B. V. Rotundam, Equitum Teutonicorum, Equitum item Rhodiorum, S. CATHARINÆ in aula Zwetlenfi, S. CATHARINÆ Minorum Conventualium, item eorundem S. CRUCIS inchoatam: Ecclesiam ad Portam Coeli, & in KLAGBAUM; Item S. NICOLAI in platea cantorum, & alias, de quibus infra.

Templum ad B. V. Rotundam hoc tempore jam Patrum Prædicatorum fuisse, quamquam Templarii ante Annum 1311. deleti non sint, docet in Chronico suo ANONYMUS Leobienfis, qui ex sacro hoc ordine ipse
erat;

erat; scribit enim Patrum Dominicanorum Coenobium VIENNÆ jam anno 1237. sacro ritu inauguratum fuisse: idem confirmat Chron. Austr.

Quin prædictum templum Patribus his mox, ut VIENNAM subiere, traditum est, Templariis alio translatis. Ita enim memoriæ proditur apud SIGISMUNDUM FERRARIUM, de rebus Provinciæ Hungariæ Ord. Præd. pag. 26. *In vetustissimo Pergameno Martyrologio Conventus VIENNENSIS scriptum reperitur: Anno Domini 1221. obiit R. P. N. DOMINICUS; post cujus mortem, anno Dom. 1226. gloriosus Princeps LEOPOLDUS AUSTRIÆ Dux Ordini hunc conventum tradidit. Paucis interjectis sic continuat: Fratres ordinis nostri circa quintum annum a transitu B. DOMINICI inceperunt hunc conventum inhabitare, anno vero a confirmatione Ordinis decimo; quia ordo fuit confirmatus anno 1216 ab HONORIO: Et primi Fratres præsentis Conventus assumpti fuerant de Provincia Hungariæ, sicut in antiquissima quadam Historia invenitur, in qua etiam continetur, quod anno Domini 1225. completo, sit nobis datus præsens conventus VIENNENSIS.*

In Schemate hujus templi, quod scalpro olim expressum fuit, sequentia majusculis literis adnotata leguntur:

Inscriptio in templo Prædicatorum ad B. V. Rotundam:

D. O. M. S.
 LEOPOLDUS VIII. D. A. (*rectius VII.*)
 PRÆD. ORDINI SACRO
 TEMPLUM ET COENOB^m
 AMPLIS^a AB ANTIQUO CONSTRUCTA
 DEDIT ANNO MCCXXV. (*completo.*)
 FERDI. I. IN SOLIMANICA OBSIDIONE DE-
 STRUCTA REPARAVIT. A. M. D. XXX.
 FERDI. II. VICTOR.^a GLOR. CONTRA REBEL.
 REPORTA DEFENDIT AN. M. D. CXX.
 AC RESTITUENDO PACEM ET RELIGIONEM
 CONSERVAVIT AN. M. D. CXXI.
 DEMUM FERDI. III. CONIUGIO HISPANO-
 AUSTRIAS^s DEO, DIVÆQUE
 DEIPARÆ ROSARII MARLÆ
 TEMPLUM NOVUM VOVIT.
 AC PRO FELICI REGIMINE ET OMINE
 ME POSUIT
 ANNO REG. BOH. IV. VNG. VI.
 CHRISTI M. D. CXXXI.

Neque minus OTTOCARI ætate stetit templum S.
 MICHAELIS, & quidem jam Parœciale; sub hoc enim
 nomine prid. Cal. Maji 1276. cum Parochialibus ad S.
 PETRUM, & S. STEPHANUM cumque Scotorum ac Mi-
 norum Monasteriis incendio perivisse scribitur in Chroni-
 ca Australi.

Ex

Ex hoc ipso incendio confici videtur, quo nunc est loco, aulam Principum tum nullam fuisse; neque enim ædium aliarum ab eo incendio indemnitate adnotassent Chronicorum elucubratores, ac nominatim portarum WITMARK, & CARINTHIANORUM, ac 150. hospitiorum circa NOVUM forum: aulæ contra in longe majori flammaram propinquitate, ab interitu servatæ, plane immemores. Consule Chronicon Australe Zwetlense, & Anonymi Leobienfis.

Eorum, qui in contraria opinione sunt, error inde fluit; quod CUSPINIANUM olim, aut nunc ORTILO-
NEM secuti, Religiosos a Carmelo dictos sub LEOPOLDO
Glorioso putarint evocatos, quibus etiam veterem aulam
cesserit, jam sibi novam molitus. At vero ex Decreto
INNOCENTII VI. cujus supra a nobis mentio facta est, &
ex literis GOTTFRIDI Episcopi Passaviensis die Paschæ
anno 1362. exaratis, in quibus Fratres de Carmelo
VIENNÆ *noviter fundatos*, & etiam *excitados* ait,
perspicuum fit, non ante, quam a RUDOLPHO IV. circa
annum 1360. VIENNAM inductos esse. Neque etiam
tum Principis aula illis continuo domicilium fuit, sed
vicinæ aliquæ, eæque minores civium ædes; unde GOTTF-
FRIDUS Passaviensis Præsul, quo piorum liberalitatem
hominum ad conferenda novo Cœnobio fabricando sub-
sidia excitaret, in hanc sententiam suis in literis ita porro
loquitur: *locum noviter receperunt, nec habent, unde*

Notit. Vindob.

M

ædi-

ædificent. Putem vero Religiosæ familiæ aulam Principis capacem fatis fuisse.

Ex his quidem, præter alia, documentis recte sibi conficere videtur Claris: ANTONIUS STEYERERUS non eo, quem subinde Carmeli Patres occuparunt loco, primam aulam sitam fuisse, sed in loco civici Armamentarii; latuit illum tamen Decretum Autographum ALBERTI III. AUSTRIÆ Ducis, quo hæc opinio manifeste refellitur. Inspexi egomet hoc diploma datum 1386. quod cum sigillo suo, nihil uspiam violato, in tabulario Collegii VIENNENSIS S. J. conservatur, sicque habet: *Geben denen Carmeliten die Cappelle, und das Gesezze in dem Münzhoff, und den Münzhoff darzu, gelegen zu Wienn, in der Statt auf dem Hoff, darinnen bey alten verlauffen zeyt unsere Vorforderen geseffen, und wohnhaft gewesen seynd. Pro domo deinde Mustbals, Sohns des Juden, quæ destinata illis a RUDOLPHO fuerat, nec tamen obtigit, alias eisdem ædes contribuit ALBERTUS, atque hæc subdit: das sie denselben Münzhoff mit der Cappellen, und Gesezze, und ibren Kirchhoff, und auch andere vorgeschribene Häuser und Hoffstatt mit ibren Rechten und Zugehörung innen haben, und besitzen solten, und mögen, lediglich obn allen Züns, und Forderung, und auch darauf Kirchen, Clöster, und andere Gemach bauen und machen mögen nach ibrer Nothdurft,*

*durft, und das Sie auch ihre Kirchen und Closter gewei-
teren mögen nach unſerer auszeigen.*

Ex his perſpectum fit, ædes quidem aulæ vicinas pro domicilio ac templo partim Patribus hiſce datas a RUDOLPHO eſſe, partim deſtinatas; aulam tamen ipſam non niſi ab ALBERTO fratre traditam.

Colligitur præterea, quid poſt aulam novam ab OTTOCARO cœptam, ab ALBERTO vero Primo perfectam, veteri Principum ſede factum fit; converſam ſcilicet fuiſſe in domum Officii Monetarii.

Ecquod autem hac in domo Sacellum? ABERMAN-
NUS illud appellat S. PONCRATZ IN DER ALTEN BURKH;
ſed a vero aberrat: nec minus FUHRMANNUS, qui ſa-
cellum S. PANCRATII extra muros, in plateam WAL-
LERSTRASS dictam removet. Fides enim certe HENRI-
CO Duci habenda, qui illud perinde ac S. RUPERTI, &
S. PETRI ſacella, in literis foundationis Scotorum, *infra*
ſeu intra muros diſerte conſtituit. Apte hinc ædes illæ,
quas per vicum clavarium, ad forum carbonarium pro-
gredientium dextrum latus reſpicit, HINTER S. PON-
CRATZ vocantur; hodierni enim palatii, quod ab Apo-
ſtolico Nuntio nomen habet, pars olim erat domus BE-
KIANA, in qua dictum ſacellum patuit. Erat hac in
æde, aliquanto tempore S. J. SEMINARIUM, cui inde
hodiedum S. PANCRATII nomen adhæret. Vide CAL-

LESIVM P. I. Annal. Babenb. p. 541. in notis. SEB. IN-
SPRUGGER in AUSTRIA mappis distincta. p. 93.

Confirmatur hæc opinio ex antiquis documentis, & delineationibus urbis nostræ: ex conspectu orthographico obsidionis primæ Turcicæ, UNO FUHRMANNI ipsius, GEORGII BRUINS altero; eo enim, quem assignavi, loco cernitur exiguæ molis templum cum turricula, addito S. PANCRATII nomine. In typo præterea HIRSGLIANO pars illa ejus vici, quæ Palatii Apostolici tergum respicit, HINTER S. PONCRAZ, pars reliqua NAGLERGASSEN denominatur. Congruunt cum his antiqua VIENNÆ urbana, in quibus eæ domus, quæ ad dextram sunt e vico illo in forum carbonarium descendentibus: DIE HÄUSER HINTER S. PONCRAZ, nomen ferunt.

Neque tamen hic antiqua Principum Aula constitit, sed eo loco, quem nunc Domus Professorum S. J. ambit, ut supra demonstravi; atque adeo in aula non erat S. PANCRATII Sacellum.

Hunc, quem dixi, aulæ veteris situm roborat FUGGERUS in Speculo honorum p. 172. ubi ait: *Henricus I. bauet eine fürstliche Wohnung auf dem Platz, wo jetzt das Profefsbaus der Societät JESU stehet.*

Adde hanc opinionem eo quoque confirmari: quod inde ab HENRICI, Fundatoris sui, tempore Scotenses
non

non a profunda tantum fossa (vulgo TIEFFEN GRABEN) sed intra urbem quoque usque ad portam a Sagittarum opificibus dictam (seu PFEILERTHOR) animarum curam exercent. Qua autem ratione hoc fieret, si HENRICI Ducis palatium, aut in loco aulæ Nuntii Apostolici, aut armamentarii civici fuisset? An non *fossatum* curiæ terminaret sacram, quam exercent, curam? contra vero, si eo, quem Domus Professorum nunc occupat, loco, aula vetus constitit, congruunt apprime omnia, atque ex iis verbis; *a fossato curiæ nostræ*, haud difficile intelligitur, ab HENRICO Duce etiam intra urbem impenetratam Benedicinis esse sacram animarum procurationem usque ad portam Sagittariam. Et vero Anno 1756. dum latus illud Domus Professorum instauraretur, quod respicit plateam POGNERGASSEN, a fabricatoribus arcuum nuncupatam, veteres (citra dubium aulæ) fossæ detectæ sunt.

Itaque statuendum, hodiernam aulam ab OTTOCARO Rege coeptam, ab ALBERTO autem Habsburgico jam ante annum 1291. fossis cinctam, perfectamque fuisse; eo enim anno tumultuantes cum civibus sutores ligneis calceorum formis eas fossas se impleturos minati sunt, viamque sibi in aulam ea ratione facturos. Quare ALBERTUS cum uxore & liberis sese inde ad castrum montis Cetii recepit, nullo a civibus injecto impedimento. Ex antiqua aula ei fuga tam facile non patuisset,

utpote intra civitatem sita. FUHRMANNUS ad hunc annum.

Quamvis ergo OTTOCARI tempore non steterit templum Patrum de Carmelo; existit tamen Sacellum S. GEORGII in aula Frisingensi, ut cap. sequenti demonstrabitur; existit Ecclesia OO. SS. Xenodochii civici extra portam Carinthiacam. Sacellum tamen S. COLOMANNI e regione prædicti hospitalis situm, primum circa annum 1338. Magister JACOBUS Medicus de WIENNA, Plebanus in HYNPERCH struxit, & Xenodochio donavit, cui dein coemeterium adjunctum est. *Ita Tabularium Xenod. Civ.*

Advertendum hic Nosocomium aliud cum templo S. SEBASTIANI ante portam Stubensem fuisse, in usum studentium tempore luis, ferius ab Universitate ædificatum: aliud item ante portam Werdanam a FRIDERICO Pulchro Anno 1327. constitutum: aliud denique cum S. MARTINI Templo Equitum S. GEORGII ante portam aulicam, de quibus inferius sermo recurret.

Existit item templum S. NICOLAI Virginum Cisterciensium a Præfato S. CRUCIS fundatum, & quidem intra urbem in SINNIGERSTRASS; -clare enim in Chronica Australi *infra muros*, seu intra muros conditum dicitur. Unde celeberrimus alias ANTONIUS STEYERER S. J. hic perperam a Chronicæ verbis recedit, affirmatque extra muros, in vico ab Alsa nuncupato, nunc ALSTERGASSEN,

SEN, qui tum urbem propius accedebat, memoratum claustrum excitatum esse. Nam erat quidem eo quondam loco Sacrarum Virginum ædes, sed S. MAGDALENÆ sacra, Virginesque illæ Divi AUGUSTINI regulam profitebantur. Unde, cum VIENNENSIS obsidionis tempore vastatum esset earum cœnobium, ad templum S. NICOLAI in SINNGERSTRASS translatae sunt; subinde Anno 1533. in festo S. MAGDALENÆ se se Virginibus ad S. LAURENTIUM conjunxere.

STEYERERI Opinio erroris convincitur ex testamento ELISABETHÆ, conjugis FRIDERICI Pulchri, Regis Romanorum, in quo Anno 1328. duas libras numorum legat DENEN FRAUEN HINZ S. NICLA IN DER STADT, totidemque DENEN FRAUEN HINZ S. NICLA VOR DER STADT: de hoc secundo Sancti NICOLAI Monasterio mox plura. Vide interim BERNARDUM PEZIUM in Codice Diplomatico ad Annum 1328.

Confirmatur ex conspectu Historiæ Universitatis VIENNENSIS, P. II. p. 34. ubi ad annum 1481. de FRIDERICO Imperatore Pacifico scribitur: *Cæsar Universitati dat in mandatis, quatenus conaretur apud Abbatem S. Crucis Ordinis S. BERNARDI; ut nullum præstet impedimentum suæ Cæsareæ Majestati, quantum ad domum, & Capellam S. NICOLAI WIENNÆ in SINNGERSTRASS situatas, quo minus sua Majestas eandem domum, tanquam sibi debitam, & jure cedentem occasione negli-*
gen-

gentiæ Commendatorum ejusdem, quiete accipere posset, atque cum ea constituere, quomodo vellet. Fecit Universitas per Deputatos, Rectorem nempe, Decanos, & Procuratores satis officio suo, consecutaque est Imperatoria celsitudo præfatam domum. Quam Imperator tradidit, nescio qua occasione, Nobili, atque quam præstantissimo Domino Joanni SÜBENHIERTER, Ordinis Militaris S. GEORGII Magistro, accepitque idem Dominus SÜBENHIERTER, possessionem ejusdem in præsentia prædicti Abbatis, & plurimorum Nobilium Virorum.

Hic Lectorem monitum volo: hunc S. GEORGII Ordinem a prædicto Imperatore institutum anno 1468, primumque ejus supremum Magistrum, ac Principem una Millestadiensem, creatum Anno 1468. eundem, de quo mentio fuit, Nobilem Virum JOANNEM SÜBENHIERTER, mortuum Anno 1508, cui 1509. successit JOANNES GEYMAN, defunctus 1534: huic successit WOLFFG. PRANTNER, qui obiit Anno 1541. aut 1542. & post eum Ordo ipse brevi exspiravit. *Ex Tabul. Græc. Coll. S. J.*

Quibus ex causis illud Cisterciensium Virginum Cœnobium intra urbem, lapsu temporis eo defluxerit, mihi in comperto non est; illud certum: jus in sacras eas ædes templumque e prima fundatione Abbati S. CRUCIS ad illud usque tempus mansisse; dum, ut narratum, illud una cum ædibus Imperatori cederet.

Alte-

Alterum S. NICOLAI Cœnobium, Virginum itidem Cisterciensium (ut colligitur ex literis Abbatissæ CHUNEGUNDIS apud BERN. PEZ. Cod. Dipl. P. III. p. 6.) situm erat in Via Regia, vulgo LANDSTRASS, eo circiter loco, quem nunc quoque Parœciale S. NICOLAI templum in Cœmeterio occupat. De ejus origine non constat; exstitisse tamen jam Anno 1319. clarum fit ex iisdem literis CHUNEGUNDIS Abbatissæ, quas vide apud Clarissimum BERN. PEZ. loco citato. De anno vero 1328. ejus Cœnobii testimonium habetur in ELISABETHÆ Reginæ supremis tabulis, quarum verba supra retulimus. Hujus Parthenonis memoria quoque fit in Necrologio Scotorum, in quo legitur: XI. Cal. Junii (annus non exprimitur) SIGONIÆ Abbatissæ extra portam stubarum VIENNÆ. Dirutum autem est hoc Monasterium Anno 1529. tempore primæ obsidionis VIENNENSIS. Ex ejus quadratis lapidibus, quibus constructum erat, surrexit Anno 1545. curante S. P. Q. V. propugnaculum, Patrum Prædicatorum munimento subjectum, & a SAMBUCCO dictum. V. LAZIUM Rer. Vienn. L. III. & FUHRMANNI VIENNAM P. II. p. 805.

De altero Cœnobio S. MAGDALENÆ, cujus monumentum, colossus cum statua S. MAGDALENÆ, paucis abhinc annis superstes fuerat in pomœrio, quo via ad vicum ducit ab Alsa dictum, documentum aliud adfert PHILIB. HUEBERUS in AUSTRIA ex Archivo Melli-

censi illustrata, literas nimirum datas Anno 1494. quarum hoc initium: *HELENA HEURTIN, die zeyt Meysterin des Frauen Closter S. Marie Magdalene vor Schottenthor zu Wien S. Augustinus Ordens: &c.* Geminum literis Sigillum appensum, Priorissæ, quam vocant, unum, in quo legitur: S - - - *Priorissæ Sancte Magdalene.* Hiatus, credo, explendus voce: *Magistræ*, qualem se supra compellat: alterum conventus Sigillum est, in quo hæc epigraphe: *S. Conventus S. Marie Magdalene VIENNE.* V. PHILIBERTUM HUEBERUM p. 154.

Accedit documentum alterum, quod in Scotorum Necrologio reperi his verbis conceptum: *XV. Kal. April. Constantiæ Magistræ Monasterii S. MAGDALENÆ, extra portam Scotorum: X. Kal. April. Eugeniæ, Decanæ S. MAGDALENÆ.*

Templum alterum S. MAGDALENÆ, intra urbem in Cœmeterio S. STEPHANI situm, sunt, qui affirmant sub RUDOLPHO IV. conditum fuisse, dum novam S. STEPHANI Basilicam moliretur; ut locus esset, in quo Parœciales interea functiones obirentur. Ego Ecclesiæ hujus primordia, post multam & laboriosam investigationem deprehendere non valui. Primum de eo documentum reperi apud eum, qui hujus templi Sacerdotium obtinet, literas videlicet Apostolici Nuntii Anno 1502. VIENNÆ datas. BERNARDUS PEZIUS in Codice

Diplomatico P. II. pag. 217. ita quidem ad Annum 1307. in Rubrica habet: *CHUNRADUS Salisburgensis dat Indulgentias Capellæ S. VIRGILII in Cæmeterio S. STEPHANI, sitæ in Crypta Ecclesiæ S. MAGDALENÆ, quondam dicta: DIE SCHREIBERZÄCH UNTER DEN NEUEN CÄRNER.* At enim literæ ipsæ Archi-Præfulis nullam Ecclesiæ S. MAGDALENÆ mentionem faciunt; hinc a diplomatum Collectore situs duntaxat modernus facelli Virgiliani verbis illis indicatus est.

Tanto antiquior hujus ipsius Virgiliani facelli memoria habetur, primum in literis WERNHARDI Pataviensis Episcopi de Anno 1305. dein CHUNRADI Salisburgensis Archi-Episcopi de Anno 1307. utræque indulgentias impertiunt. Plures alias literas subsequis annis datas cum prioribus invenies apud ejus Ecclesiæ sacerdotem. Ex his patescit Ecclesiam templo S. MAGDALENÆ subjectam, olim S. VIRGILIO dicatam fuisse, quamvis nunc S. HELENÆ nomen præferat: item hoc in loco VIENNENSES Notarios conventus sacros celebrasse: denique fontem ibi baptismalem paucis abhinc annis adhuc stetisse, ejusdem Ecclesiæ ædituus me edocuit.

De aulis nonnulla quærenda restant; ac primo quidem: an ea, quam ab OTTOCARO cœptam dixi, eadem sit cum hodierna, ad quam Helveti excubant? Affirmat LAZIUS Rer. Vienn. L. III. p. 31. apud ABERMA-

NUM, FUGGERUS in speculo honorum pag. 176. Confirmant acta ALBERTI I. de anno 1291. superius adducta hoc ipso capite; & consentiunt literæ ALBERTI II. & RUDOLPHI IV. de sacello aulico, infra cap. 17. producendæ.

Unde falsum, quidquam modernæ aulæ a MATHIA Hungariæ Rege constructum fuisse. Aula enim illa, quam per sublicium pontem adimus, jam stetit cum suis turribus & fossis tempore ALBERTI II. & RUDOLPHI IV. ut ex eorum literis infra cap. XVII. proferendis constabit. Exterior, & major aula Anno 1547. nondum existit, ut typus HIRSFOLIANSIS ostendit.

Palatium, quod modo STALLBURG, a Cæsareorum equorum stabulis nuncupatur, verisimiliter a MATHIA CORVINO ædificatum est. Nam novam VIENNÆ aulam condidit, in qua & mortuus est, ut testatur FUHRMANNUS, Vienn. Ant. & Nov. P. I. pag. 696. alia vero domus assignari non potest. Palatium hoc tempore FERDINANDI I. Romanorum Regis, Armamentarii Regii vices, & nomen tulit, ut videre est in Ichnographia urbis Hirsfoliana, anno 1547. perfecta, scalpro excusa 1552.

